

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Ingediend via www.internetconsultatie.nl

Minister van Justitie en Veiligheid
t.a.v. de heer D.M. van Weel
Staatssecretaris voor rechtsbescherming
t.a.v. de heer dr. T.H.D. Struycken

Den Haag, 7 oktober 2024
dossiernummer: 205191
uw kenmerk: n.v.t.
telefoonnummer: +31 (0)70 335 35 35
e-mail: secretariaat@advocatenorde.nl

Betreft: Advies concept wetsvoorstel 'Eerste aanvullingsweg nieuw Wetboek van Strafvordering'

Geachte minister, geachte staatssecretaris,

Bij brief van 8 mei 2024 heeft u de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) ter consultatie voorgelegd het concept wetsvoorstel 'Eerste aanvullingswet nieuw Wetboek van Strafvordering'. De NOvA voldoet graag aan uw verzoek en heeft zijn adviescommissie strafrecht gevraagd te adviseren.

Bijgaand stuur ik u het advies van de adviescommissie. De algemene raad sluit zich aan bij de overwegingen van de adviescommissie en verzoekt u deze bij de verdere uitwerking te betrekken.

Met de meeste hoogachting,
namens de algemene raad,

mr. drs. W.M. van Tellingen
algemeen secretaris

bijlage: advies van de adviescommissie strafrecht

Bezoekadres
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag
Tel. 070 - 335 35 35

Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

www.advocatenorde.nl

ADVIES

Aan:	algemene raad
Van:	wetgevingsadviescommissie strafrecht
Datum:	7 oktober 2024
Betreft:	Conceptwetsvoorstel eerste aanvullingswet nieuw Wetboek van Strafvordering

Samenvatting

Op 8 mei 2024 is het conceptwetsvoorstel eerste aanvullingswet nieuw Wetboek van Strafvordering met bijbehorende conceptmemorie van toelichting ter advisering toegezonden.

Het wetgevingsproject nieuw Wetboek van Strafvordering bestaat uit meerdere wetsvoorstellen. De kern van het nieuwe wetboek wordt gevormd door twee vaststellingswetten. Het onderhavige wetsvoorstel betreft de eerste aanvullingswet van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. In dit voorstel zijn omissies uit de vaststellingswetten hersteld, wordt invulling gegeven aan gereserveerde onderdelen uit de vaststellingswetten, worden noodzakelijke aanpassingen doorgevoerd in de teksten van de vaststellingswetten en worden enkele nieuwe onderwerpen toegevoegd aan het nieuwe wetboek.

De eerste aanvullingswet bevat de volgende 12 inhoudelijke onderwerpen:

1. Regeling van procesafspraken;
2. Strafvorderlijke gegevensverwerking;
3. Aanpassingen van bepalingen over het onderzoek met betrekking tot het lichaam;
4. Verbetering van de regeling van de buitengerechtelijke afdoening;
5. Aanpassing van enkele onderdelen van de deskundigenregeling;
6. Strafvordering op zee en in de lucht;
7. Herstructurering van (bijzondere) voorwaarden en het toezicht op de naleving daarvan;
8. Vormgeving van het vernietigen van gegevens als strafrechtelijke maatregel;
9. Aanpassing van artikel 1.1.1 (strafvorderlijk legaliteitsbeginsel) in verband met de doorwerking van internationaal recht;
10. Aanpassing van de regels met betrekking tot het bewaren van sporendragers;
11. Introductie van een nieuwe heimelijke bevoegdheid tot het inloggen met rechtmatig verkregen gegevens op een elders aanwezig geautomatiseerd werk; en
12. Regels over het verstrekken van niet-strfbare gegevens na inbeslagneming.

Naast deze twaalf onderwerpen is verzocht in te gaan op het volgende. Overwogen wordt om na consultatie in het wetsvoorstel enkele wijzigingen op te nemen in de regeling in het nieuwe wetboek over het recht om op terechtzitting het spreekrecht uit te oefenen. Daarbij gaat het om:

- Het introduceren van een hardheidsclausule die de rechter de mogelijkheid geeft om in bijzondere gevallen ook een andere persoon dan de in artikel 1.5.8 bedoelde spreekgerechtigden in de gelegenheid te stellen om op de terechtzitting een verklaring af te leggen; en
- het gelijktrekken van de opsomming van spreekrechtwaardige delicten in artikel 1.5.8, eerste lid, met de lijst van strfbare feiten waarvoor de verschijningsplicht van toepassing is (artikel 4.2.2, eerste lid).

Verzocht wordt in te gaan op de vraag of een wijziging op deze punten dienstig zou zijn voor de praktijk en hoe de uitvoeringsconsequenties van deze mogelijke wijzigingen worden ingeschat.

Onderhavig advies bestaat uit een dertiental deeladviezen, waarbij bovengenoemde opsomming is aangehouden. Opgemerkt zij dat de wetgevingsadviescommissie strafrecht van de Nederlandse orde van advocaten (hierna: 'ACS') er voor gekozen heeft op niet alle punten uitgebreid te adviseren. Wanneer ten aanzien van een onderwerp geen aanleiding werd gezien voor advisering, is dat als zodanig in de tekst aangegeven.

1. Regeling van procesafspraken

Consultatiereactie

Procesafspraken hebben in korte tijd een belangrijke plaats verworven in de strafrechtspraktijk. De ACS juicht toe dat de minister een wettelijke regeling wil treffen om procesafspraken te normeren. De ACS plaatst wel vraagtekens bij het moment van het voorstel. De figuur van procesafspraken is relatief nieuw en de praktijk is op dit punt bepaald niet uitgekristalliseerd. Hoewel de minister heeft aangegeven dat ook gedurende het onderhavige wetgevingstraject zal worden gemonitord hoe de praktijk van procesafspraken zich verder ontwikkelt, geeft de ACS in overweging met een voorstel te wachten totdat die praktijk zich verder heeft ontwikkeld. Daarmee kan worden voorkomen dat eenmaal in werking getreden wetten op korte termijn aanpassing behoeven.

Met de inhoud van de voorgestelde regeling kan grotendeels worden ingestemd. De ACS plaatst enkele kanttekeningen en opmerkingen bij het voorstel.

Artikel 3.1.1a, tweede lid, aanhef en onder a: ook de niet-tenlastegelegde feiten?

Deze bepaling stelt voor het maken van procesafspraken de voorwaarde dat naar het oordeel van de officier buiten redelijke twijfel staat dat de verdachte elk van de strafbare feiten die in de afspraken zijn betrokken heeft begaan. De memorie van toelichting maakt niet duidelijk of dit alleen geldt voor de feiten die zijn tenlastegelegd, of ook voor feiten die niet zijn tenlastegelegd. Zo kan zich het geval voordoen dat in een procesdossier aanwijzingen bestaan dat de verdachte een strafbaar feit heeft begaan, maar dat dit naar het oordeel van de officier van justitie niet buiten redelijke twijfel staat. De verdachte zal er belang bij hebben af te spreken dat hij voor dit feit niet zal worden vervolgd, met name omdat een dergelijke afspraak hem, indien de rechter de afspraken toelaatbaar acht en het vonnis onherroepelijk wordt, beschermd tegen een latere vervolging voor dat feit (artikel 3.1.1b). Indien de eis wordt gesteld dat de officier van justitie ook ten aanzien van de voor de buiten de tenlastelegging gehouden feiten van oordeel is dat buiten redelijke twijfel staat dat deze door de verdachte zouden zijn begaan, zou dit dergelijke afspraken in de weg staan. Verder rijst de vraag hoe deze bepaling zich verhoudt tot het geval dat de officier van justitie, nadat hij feiten ten laste heeft gelegd en het onderzoek van de zaak is aangevangen, tot het oordeel komt dat niet buiten redelijke twijfel staat dat de verdachte het betreffende feit heeft begaan. In de huidige praktijk pleegt dan in de procesafspraken opgenomen te worden dat de officier van justitie vrijspraak zal vorderen van dit feit. De tekst van de thans voorgestelde bepaling staat daarmee echter op gespannen voet. De ACS adviseert de minister het voorstel op dit punt te verduidelijken.

Situatie na niet-toelaten procesafspraken

Artikel 4.2.26a, vijfde lid, bepaalt dat het onderzoek van de zaak direct wordt voortgezet, nadat de rechtbank heeft beslist over de toelaatbaarheid van de procesafspraken. De wet bepaalt niet dat de

rechtbank haar beslissing motiveert. Met name wanneer de rechtbank de procesafspraken niet toelaat, zou een dergelijke motivering dienstig kunnen zijn voor het verdere verloop van de zaak. Het is voor procesdeelnemers goed om te weten of de ontoelaatbaarheid is ingegeven doordat, bijvoorbeeld, naar het oordeel van de rechtbank wél sprake is van een misdrijf dat is gericht tegen de onaantastbaarheid van het lichaam of dat de voorgestelde sanctieoplegging niet in een niet onevenredige verhouding staat tot de ernst van de zaak. De procesdeelnemers zouden met die motivering immers 'aan de slag kunnen', in die zin dat zij de afspraken aanpassen en opnieuw aan de rechtbank voorleggen. De ACS adviseert de minister toe te lichten of het niet opnemen van een motiveringsverplichting in dit verband op een weloverwogen keuze berust en zo ja, wat de reden daarvan is. In het verlengde daarvan rijst de vraag of de rechters die de afspraken (gemotiveerd) niet-toelaatbaar hebben geoordeeld, het vervolg van de berechting voor hun rekening kunnen nemen (vgl. bijvoorbeeld 3.5.12 met betrekking tot het beklag tegen niet-vervolgen). Afhankelijk van de motivering, kan de situatie ontstaan dat de rechterlijke onpartijdigheid schade lijdt. Zo bezien zou het de voorkeur verdienen te bepalen dat de rechters die de afspraken niet-toelaatbaar hebben geoordeeld, geen deel nemen aan de verdere berechting. De ACS adviseert om op dit punt in te gaan. Dit geldt in het bijzonder indien de afspraken wél zijn toegelaten, maar de rechtbank uiteindelijk toch een hogere straf wil opleggen dan de afspraken inhouden (artikel 4.3.4, derde lid).

Het zesde lid regelt dat indien de rechtbank de procesafspraken niet toelaat, de officier van justitie een vordering kan indienen om de tenlastelegging te wijzigen. Daarmee kunnen feiten die op grond van de procesafspraken niet waren tenlastegelegd, alsnog worden tenlastegelegd. Op deze wijze wordt het mogelijk, bij wijze van uitzondering en in afwijking van artikel 4.2.27, feiten aan de tenlastelegging toe te voegen. Dat is problematisch, omdat de waarborgen die bij een gebruikelijke gang van zaken gelden, dan vervallen. Zo kan de verdachte in zo'n geval geen bezwaarschrift indienen tegen de procesinleiding (artikel 3.2.1 en verder), terwijl dit wel mogelijk is indien de verdachte ter zake van dat feit apart een procesinleiding wordt betekend. De behandeling van een dergelijk bezwaarschrift vindt niet in het openbaar plaats. Niet duidelijk is of en zo ja, hoe hiermee rekening is gehouden in het voorstel. De ACS verzoekt de minister het voorstel te heroverwegen, voor zover het dit artikellid betreft.

Beperkingen aan de mogelijkheid tot het maken van procesafspraken (art. 4.2.26b)

In art. 4.2.26b, eerste lid wordt een aantal criteria opgesomd op grond waarvan de rechter dient te beslissen over de toelaatbaarheid van procesafspraken. De ACS vreest dat een aantal van deze criteria de mogelijkheden tot het maken van procesafspraken onnodig kan beperken en dat daarmee geen recht wordt gedaan aan de belangen van de samenleving, slachtoffers en de verdachte.

De procesafspraken dienen een wezenlijke bijdrage te kunnen leveren aan een doeltreffende en spoedige berechting van de zaak. Dat zou volgens de memorie van toelichting het geval kunnen zijn bij grote of ingewikkelde opiumwetzaken, fraudezaken of milieuzaken die in het algemeen een groot beslag op de zittingscapaciteit leggen en bij 'oude' zaken. Toch wordt uit de memorie van toelichting niet duidelijk wanneer sprake zou zijn van een wezenlijke bijdrage aan een doeltreffende en spoedige berechting van de zaak. De ACS adviseert de memorie van toelichting op dit punt aan te vullen.

Daarnaast constateert de ACS dat procesafspraken niet kunnen worden gemaakt als het strafbare feit een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving gevangenisstraf van twaalf jaar of meer is gesteld en dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen. Hoewel het logisch lijkt een grens te stellen aan de gevallen

waarin procesafspraken kunnen worden gemaakt, zou dit ook betekenen dat in bijzondere gevallen waarin procesafspraken wenselijk zouden kunnen zijn, de wet die mogelijkheid uitsluit. Te denken valt bijvoorbeeld aan een complexe mensenhandel-zaak, waarin de procesafspraken een wezenlijke bijdrage zouden kunnen leveren aan een doeltreffende en spoedige berechting, waarmee ook de belangen van de slachtoffers gediend zouden zijn. Anderzijds is het de vraag of alle zaken in deze categorie steeds van dien aard zijn dat procesafspraken niet mogelijk zouden moeten zijn. Een diefstal met geweld, gepleegd door twee of meer verenigde personen, is een feit waar de wet een gevangenisstraf van maximaal twaalf jaren op stelt (art. 312 lid 1 jo. lid 2 aanhef en onder 2 Sr). Daaronder kan ook vallen een tasjesroof of zelfs een winkeldiefstal waarbij de winkelier tijdens de vlucht een lichte duw krijgt van de dader. In deze zaken komt het de ACS onwenselijk voor procesafspraken categorisch onmogelijk te maken. Verwacht mag worden dat het openbaar ministerie geen procesafspraken zal willen maken in zaken die zich daarvoor niet lenen en dat bovendien de rechter – ook bij het ontbreken van deze wettelijke voorwaarde – in staat moet worden geacht procesafspraken alleen toe te laten als daarmee een maatschappelijk belang is gediend.

De ACS adviseert dit criterium te schrappen. Overwogen zou kunnen worden de rechter wel de mogelijkheid te bieden procesafspraken te maken in deze categorie zaken, maar daarbij een bijzondere motivering van hem te verlangen.

Toevoeging van een raadsman (art. 4.2.26b)

In art. 4.2.26b, eerste lid sub c wordt als voorwaarde aan het toelaten van procesafspraken gesteld dat de verdachte wordt bijgestaan door een raadsman.

Het voorstel voorziet echter niet in een regeling voor de toevoeging van een raadsman (vgl. art. 2.10.12 Sv). De ACS adviseert een vergelijkbare bepaling op te nemen, dan wel expliciet in de memorie van toelichting te verwijzen naar art. 1.4.14, eerste lid 2.

De voorwaardelijke straf in artikel 4.3.4

Artikel 4.3.4, tweede lid, bepaalt onder meer dat de rechtbank de straf kan verminderen met een derde ten opzichte van de straf die zij overwoog op te leggen in het geval geen procesafspraken zouden zijn gemaakt. Niet precies duidelijk is welke straffen dit betreft, in het bijzonder niet of de beperking ook voor voorwaardelijke straffen geldt. De tweede volzin spreekt over 'de oplegging van een onvoorwaardelijke tijdelijke vrijheidsstraf, taakstraf of geldboete'. De ACS adviseert te verduidelijken of het hier voor zowel de vrijheidsstraf, als voor de taakstraf en geldboete alleen gaat over onvoorwaardelijke straffen, of ook over voorwaardelijke, of dat hier tussen de drie strafmodaliteiten verschil bestaat. Indien dat laatste het geval is, verzoekt de ACS die keuze te beargumenteren.

Tot slot acht de ACS het wenselijk dat zaken waarin procesafspraken zijn beoordeeld, worden gepubliceerd. Zulks is van belang in het licht van de openbaarheid van rechtspraak, maar speelt ook een belangrijke rol bij de ontwikkeling van het recht.

2. Strafvorderlijke gegevensverwerking

De ACS ziet geen aanleiding op dit onderdeel te adviseren.

3. Aanpassingen van bepalingen over het onderzoek met betrekking tot het lichaam

Consultatiereactie

De ACS ziet aanleiding tot het maken van enkele opmerkingen ten aanzien van het voorgestelde artikel 2.6.15.

Art. 2.6.15 voorziet – kort gezegd – in de mogelijkheid een verdachte te bevelen zijn medewerking te verlenen aan bepaalde onderzoekshandelingen, zoals de confrontatie met een getuige. In de voorgestelde bepaling komen enkele maatregelen in het belang van het onderzoek terug zoals deze thans zijn opgenomen in art. 61a Sv, maar worden ook nieuwe mogelijkheden toegevoegd. Het valt positief te waarderen dat er voor is gekozen deze nieuwe mogelijkheden in de wet op te nemen, zodat voor een ieder kenbaar is welke mogelijkheden het onderzoek met betrekking tot het lichaam biedt, maar de onder art. 2.6.15, eerste lid onder a en b genoemde mogelijkheden (het opschrijven of uitspreken van een tekst en het aannemen van een bepaalde lichaamshouding of op een bepaalde wijze bewegen) zouden in strijd kunnen komen met het nemo tenetur-beginsel. Het gaat immers (anders dan bij bijvoorbeeld het afstaan van ademlucht of wangslim ter bepaling van een DNA-profiel) niet zonder meer om materiaal dat onafhankelijk van de wil van de verdachte bestaat. Bovendien levert het niet voldoen aan het bevel een strafbaar feit op. De ACS adviseert in de memorie van toelichting te motiveren waarom in de ogen van de wetgever geen sprake zou zijn van strijd met het nemo tenetur-beginsel.

Tot slot vraagt de ACS aandacht voor art. 2.6.15, eerste lid onder e (andere, vergelijkbare gedragingen). Uit de memorie van toelichting volgt dat behoefte zou bestaan aan een dergelijke restcategorie omdat in de toekomst onderzoeksmogelijkheden beschikbaar zouden kunnen komen waarbij de medewerking van de verdachte wenselijk zou zijn. Gedacht zou kunnen worden aan 'toetsenbordaanslag'-onderzoek. Toch vergroot een dergelijke restcategorie het risico dat nieuwe onderzoeksmogelijkheden minder goed passen binnen stramen van de in deze bepaling genoemde onderzoeksmogelijkheden, zodat niet langer sprake is van vergelijkbare opsporingsbevoegdheden. De ACS geeft in overweging deze restcategorie in die zin aan te passen dat andere, vergelijkbare, gedragingen in een algemene maatregel van bestuur worden opgenomen.

4. Verbetering van de regeling van de buitengerechtelijke afdoening

Consultatiereactie

Naar aanleiding van de eerder gegeven adviezen van onder andere de Nederlandse orde van advocaten (hierna: 'NOvA') op het conceptwetsvoorstel dat ziet op de buitengerechtelijke afdoening is er een aangepast wetsvoorstel gekomen. De ACS waardeert het positief dat het wetsvoorstel naar aanleiding van de adviezen is aangepast en dat er zowel bij de strafbeschikking waarin (bijzondere) voorwaarden worden opgelegd en de transactie bepalingen zijn opgenomen over de consultatie en bijstand van een advocaat. De ACS kan zich in grote lijnen vinden in het huidige conceptwetsvoorstel en heeft daarover slechts een aantal opmerkingen.

Strafbeschikking onder (bijzondere) voorwaarden

Het openbaar ministerie kan bij strafbeschikking ook de maatregel vernietiging van ontoegankelijk gemaakte gegevens opleggen.¹ De memorie van toelichting motiveert deze toevoeging aldus dat niet goed te rechtvaardigen valt waarom de onttrekking aan het verkeer van inbeslaggenomen voorwerpen wel bij strafbeschikking mogelijk is, maar het vernietigen van gegevens niet omdat beide maatregelen een vergelijkbaar doel dienen. Voor het opleggen van deze maatregelen geldt echter geen hoorplicht voor het openbaar ministerie terwijl dat vanwege de aard van de maatregelen wel voor de hand zou liggen. Het achterwege laten van de hoorplicht betekent dat een verdachte die het met die maatregel niet eens is verzet zal moeten instellen. De ACS adviseert de minister daarom voor het opleggen van deze maatregelen een hoorplicht op te nemen.

Transactie

De transactie wordt verplaatst naar het Wetboek van Strafrecht en blijft (toch) naast de strafbeschikking bestaan. Voor hoge transacties wordt een rechterlijke toetsing, genaamd verlofprocedure, ingevoerd (ter vervanging van de commissie hoge transacties).² Die procedure is niet openbaar maar de beschikking zal worden uitgesproken op een openbare zitting en openbaar worden gemaakt. Echter, in het wetsvoorstel zijn – naast het bepaalde in de algemene raatkamerbepalingen - geen extra motiveringseisen opgenomen voor de beschikking terwijl daar in de praktijk wel behoefte aan zal zijn gelet op alle maatschappelijke discussies over hoge transacties. Bovendien steekt de voorgestelde regeling nogal schril af tegen de huidige praktijk bij hoge transacties waarbij onder andere een feitenrelaas wordt gepubliceerd. Een dergelijk feitenrelaas, samen met de verklaring van de verdachte, het hoorverslag en de inhoud van het voorlopige transactieaanbod dienen in ieder geval door het openbaar ministerie aan het gerechtshof te worden overgelegd³ maar of deze stukken vervolgens in een toewijzende beschikking zullen worden opgenomen is niet geregeld.

De ACS verzoekt de minister nadere motiveringseisen voor de beslissing op te nemen.

5. Aanpassing van enkele onderdelen van de deskundigenregeling

Consultatiereactie

Voorgesteld wordt de deskundigenregeling op een aantal punten aan te passen. Als uitgangspunt is geformuleerd dat de officier van justitie enkel deskundigen benoemt die in het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen (hierna: 'NRGD') zijn geregistreerd en dat alleen de rechter-commissaris niet-geregistreerde deskundigen kan benoemen. Een dergelijke regeling zou volgens de memorie van toelichting grote gevolgen voor de uitvoeringspraktijk hebben waar het DNA-onderzoek betreft. Op dat punt, maar ook op andere punten zou de regeling kunnen worden verbeterd.

¹ Artikel 3.3.1. lid 1 onder 2.

² Artikel 3.4.11 en verder.

³ Artikel 3.4.12.

Dit onderdeel van het voorstel geeft de ACS aanleiding tot het maken van enkele opmerkingen over het voorgestelde art. 1.7.5.

In die bepaling wordt een aantal vormen van onderzoek uitgezonderd van de bepalingen met betrekking tot deskundigenonderzoek. Zo wordt onderzoek door een opsporingsambtenaar en technisch onderzoek, behalve als een deskundige is benoemd om het onderzoek uit te voeren, uitgezonderd en is op die vormen van onderzoek de deskundigenregeling niet van toepassing

Dat betekent dat in geval een dergelijk onderzoek wordt verricht, degene die het onderzoek verricht geen gemotiveerd verslag hoeft uit te brengen en niet hoeft aan te geven welke methode hij heeft toegepast, in welke mate deze methode en de resultaten daarvan betrouwbaar kunnen worden geacht en welke bekwaamheid hij heeft bij de toepassing van de methode (art. 1.7.4 lid 2).

Het betekent ook dat de bepalingen van titel 10.4 (art. 2.10.52 e.v.) over de benoeming van de deskundige door de rechter-commissaris niet van toepassing zijn en de verdachte ten aanzien van het onderzoek bedoeld in art. 1.7.5 dus niet in de gelegenheid is om zijn rechten geldend te maken.

Wat de ACS betreft, doet een dergelijke beperking geen recht aan het doel van de destijds ingevoerde deskundigenregeling. Die regeling heeft blijkens de memorie van toelichting bij de Wet deskundige in strafzaken *'tot doel een verbetering van de regeling van de deskundige; het geeft in het bijzonder een versterking van de positie van de verdediging en kent aan de verdachte een uitdrukkelijk recht toe om te verzoeken om een tegenonderzoek'* en *'draagt bij aan het bereiken van een beter evenwicht tussen de toepassing van dwangmiddelen en de uitoefening van bevoegdheden door het openbaar ministerie enerzijds en de mogelijkheden van de verdediging om wezenlijke invloed uit te oefenen op de onderzoekshandelingen en het vergaren van onderzoeksresultaten in het vooronderzoek anderzijds.'*⁴

Door een groot deel van het in het opsporingsonderzoek te verrichten onderzoek uit te sluiten van de deskundigenregeling, omdat dit onderzoek door een opsporingsambtenaar wordt uitgevoerd, vindt een ongerechtvaardigde beperking van de belangen van de verdachte plaats. Het door de opsporingsambtenaar verrichte onderzoek kan immers zeer specialistisch en niet reproduceerbaar zijn, zodat er alle aanleiding is de verdediging bij deze vormen van onderzoek te betrekken.

In de memorie van toelichting (p. 43) wordt daarover opgemerkt dat *'Ook de officier van justitie, onder wiens gezag opsporingsonderzoeken plaatsvinden, ziet toe op de kwaliteit daarvan. De deskundigheid van individuele opsporingsambtenaren hoeft tegen deze achtergrond niet door een derde te worden getoetst voordat zij een bepaald onderzoek verrichten en er is ook geen noodzaak tot benoeming van een bepaalde opsporingsambtenaar die het onderzoek zal doen als deskundige. Dat geldt ook voor de politiewerkzaamheden die opinie en interpretatie vergen en deskundigenonderzoek zouden betreffen als ze niet door een opsporingsambtenaar zouden worden verricht, zoals het beoordelen of sporen op een auto passen bij de verklaring die een bestuurder daarover geeft en het duiden van data afkomstig uit digitale-gegevensdragers van een verdachte. De onderzoeken waar het om gaat behoren tot het dagelijks takenpakket van deze opsporingsambtenaren en zijn door hen goed en objectief uit te voeren.'*

⁴ Kamerstukken II, vergaderjaar 2006-2007, 31 116, nr. 3, p. 1.

Deze passage laat zich moeilijk rijmen met de regeling omtrent benoeming van deskundigen uit het NRGD. Waar een deskundige uit dat register wordt benoemd, worden aan de rapportage van die deskundige bepaaldelijk eisen gesteld, die niet gelden voor een opsporingsambtenaar die dezelfde werkzaamheden uitvoert. Bovendien valt niet in te zien waarom wordt opgemerkt dat de opsporingsambtenaar de onderzoeken waar het om gaat goed en objectief kan uitvoeren. Wordt daarmee gesuggereerd dat er niet op kan worden vertrouwd dat de deskundige uit het NRGD in staat is goed en objectief onderzoek uit te voeren als hij niet gebonden is aan de eisen uit art. 1.7.4?

De ACS adviseert het voorgestelde art. 1.7.5 niet in te voeren.

6. Strafvordering op zee en in de lucht

De ACS ziet geen aanleiding op dit onderdeel te adviseren.

7. Herstructurering van (bijzondere) voorwaarden en het toezicht op de naleving daarvan

Consultatiereactie

De ACS onderschrijft het belang van de wetswijzigingen. In het bijzonder geldt dat de ACS met de minister van oordeel is dat het uniformeren van de gehanteerde terminologie van voorwaarden meer duidelijkheid zal kunnen verschaffen voor onder meer de rechtspraak, het openbaar ministerie en verdachten en veroordeelden. Dat geldt ook voor de volgorde waarin de voorwaarden worden geplaatst ten opzichte van elkaar, alsook hun plaats in het nieuwe Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv (nieuw)). Eveneens juicht de ACS het voorstel van de minister toe om in alle gevallen het stellen van bijzondere voorwaarden te regelen op het niveau van de formele wet.

De ACS verzoekt de minister het voorstel op twee punten te verduidelijken.

Het eerste ziet op de bewijsmaatstaf in geval van de overtreding van de algemene voorwaarde. In het voorstel komt het overtreden van de algemene voorwaarde een aantal keer terug: bij de schorsing van de voorlopige hechtenis (artikel 2.5.33), bij het voorwaardelijk sepot (art. 3.4.1), bij de voorwaardelijke strafbeschikking (artikel 3.3.1b), bij de voorwaardelijke ISD (art. 38p Wetboek van Strafrecht (hierna: Sr) en bij de tbs met voorwaarden (art. 38 Sr). In de praktijk bestaat thans in bepaalde gevallen onduidelijkheid over de vraag wanneer de voorwaarde is overtreden, dat wil zeggen of de verdachte of veroordeelde 'zich schuldig heeft gemaakt' aan het strafbare feit. De terminologie wijst in de richting dat de rechter die oordeelt over de vraag of de voorwaarde is overtreden, de schuld van de verdachte moet vaststellen. Dat kan onder omstandigheden spanning opleveren met de onschuldpresumptie en is, zeker bij oordelen in het kader van de voorlopige hechtenis, in de praktijk lastig van de rechter te verlangen. Tegelijk is de rechtszekerheid erbij gebaat dat duidelijk is wanneer de rechter zal kunnen oordelen dat de voorwaarde is overtreden (bijvoorbeeld door (per sanctiemodaliteit) aan te sluiten bij de reeds bestaande maatstaven van ernstige bezwaren, buiten redelijke twijfel etc.). De ACS adviseert het voorstel op dit punt te verduidelijken.

Het tweede ziet op het, hierboven al genoemde, nieuw voorgestelde artikel 2.5.33, eerste lid, aanhef en onder a Sv (nieuw). Dat komt als volgt te luiden:

“1. Schorsing van de voorlopige hechtenis vindt plaats onder de algemene voorwaarde dat de verdachte zich niet schuldig maakt aan een strafbaar feit. Aan de schorsing van de voorlopige hechtenis zijn van rechtswege de voorwaarden verbonden dat:

a. de verdachte, indien de opheffing van de schorsing wordt bevolen, zich niet aan de tenuitvoerlegging van het bevel tot voorlopige hechtenis zal onttrekken.”

Deze bepaling sluit inhoudelijk aan bij het huidige artikel 80, tweede lid aanhef en onder 1 Sv. Het nut en de noodzaak van deze bepaling is onduidelijk. Indien de opheffing is bevolen, bestaat reeds een titel voor de vrijheidsbeneming en lijkt deze bepaling geen toegevoegde waarde te hebben (zie in dit verband ook W.J. Morra in Tekst & Commentaar bij art. 80 Sv, aant. 3, alsmede WvSv, A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen e.a., artikel 80 Sv, aant. 11). De ACS verzoekt de minister het voorstel ook op dit punt te verduidelijken.

8. Vormgeving van het vernietigen van gegevens als strafrechtelijke maatregel

Samenvatting

- De vernietiging van ontoegankelijk gemaakte gegevens is in het huidig recht geregeld in het Wetboek van Strafvordering.
- Voorgesteld wordt het vernietigen van ontoegankelijk gemaakte gegevens als strafrechtelijke maatregel in het Wetboek van Strafrecht op te nemen, die vergelijkbaar is met de maatregel van onttrekking aan het verkeer van inbeslaggenomen voorwerpen.
- Er wordt voorzien in rechtsbescherming tegen de beslissing.
- Nieuw is dat vernietiging van ontoegankelijk gemaakte gegevens ook mogelijk wordt bij het uitvaardigen van een strafbeschikking. Daartegen is dan ook rechtsbescherming mogelijk via de verzetprocedure.
- In dit kader wordt opgemerkt dat dit een verstrekkende bevoegdheid is die onderdeel wordt gemaakt van de procedure in het kader van het uitvaardigen van een strafbeschikking. De ACS is in algemene zin van mening dat het uitbreiden van dit soort bevoegdheden maakt dat de bijstand van een advocaat noodzakelijk is c.q. verplicht zou moeten zijn in dit soort procedures.
- Een justitiabele moet er in de visie van de ACS expliciet door een advocaat op worden gewezen dat verzet mogelijk is ook indien de justitiabele het niet eens is met het vernietigen van gegevens als strafrechtelijke maatregel.

Doel van de wijziging

Met dit voorstel wordt de regeling van vernietiging van ontoegankelijk gemaakte gegevens overgeheveld naar het Wetboek van Strafrecht en daarin als een strafrechtelijke maatregel vormgegeven. Het betreft de materieelrechtelijke kant van de regeling, te weten de voorwaarden waaraan moet zijn voldaan om die beslissing te kunnen nemen en de gevallen waarin die beslissing kan worden genomen.

Er is sprake van een uitbreiding van bevoegdheden aan de zijde van het Openbaar Ministerie nu vernietiging van ontoegankelijk gemaakte gegevens ook mogelijk wordt bij de uitvaardigen van een strafbeschikking.

Kritiekpunten

Op zichzelf is de voorgestelde wijziging helder en er wordt in zijn algemeenheid voorzien in rechtsbescherming. Het uitbreiden van bevoegdheden aan de zijde van het Openbaar Ministerie stuit wel op enige kritiek nu de procedure in het kader van de strafbeschikking voor de justitiabele zonder rechtsbijstand niet altijd even helder is.

Verbetervoorstellen

In dit kader wordt opgemerkt dat het een verstreckende bevoegdheid is die onderdeel wordt gemaakt van de procedure in het kader van het uitvaardigen van een strafbeschikking. De ACS is in algemene zin van mening dat het uitbreiden van dit soort bevoegdheden maakt dat de bijstand van een advocaat noodzakelijk is c.q. verplicht zou moeten zijn in dit soort procedures.

Een justitiabele moet er in de visie van de ACS expliciet door een advocaat op worden gewezen dat verzet mogelijk is ook indien de justitiabele het niet eens is met het vernietigen van gegevens als strafrechtelijke maatregel.

9. Aanpassing van artikel 1.1.1 (strafvorderlijk legaliteitsbeginsel) in verband met de doorwerking van internationaal recht

Samenvatting

De aanpassing van art. 1.1.1 waarbij een aanvulling wordt gedaan in dienst van het verduidelijken van de verhouding met het internationale recht (dat eveneens strafvorderlijk optreden normeert), kan op instemming rekenen vanuit de ACS juist omdat deze aanpassing niet alleen past binnen de (internationale) systematiek van het straf(proces)recht, maar bovenal ten goede komt aan de individuele rechtsbescherming (ter zake belangrijke of zelfs fundamentele (mensen)rechten). Een enige aanbeveling zou evenwel kunnen liggen in een tekstuele aanpassing, ten behoeve van de duidelijkheid en gelijkheid van rechtsbronnen die strafvorderlijk optreden normeren.

Consultatiereactie

De wijziging van art. 1.1.1 is ingegeven door de wens om duidelijk te maken dat het Wetboek van Strafvordering niet (meer) de enige juridische bron is die strafvorderlijk optreden normeert. Het strafvorderlijke legaliteitsbeginsel wordt verduidelijkt in de zin dat het niet alleen bij wet voorzien moet zijn, maar ook bij internationaal recht. Om die reden is de voorgenomen tekst nu: "Strafvordering heeft plaats op de wijze bij de wet voorzien, onverminderd de werking van toepasselijke verdragen en verbindende besluiten van volkenrechtelijke organisaties." Met name de bijzin die nu is toegevoegd moet tot uitdrukking brengen dat het internationale recht, met name dat vanuit Europa (Raad van Europa, via het EVRM en de Europese Unie, via Unierechtelijke instrumenten zoals bijvoorbeeld Verordeningen, die directe doorwerking en zelfs voorrang op nationaal recht (kunnen) hebben), mede van invloed is op de vraag naar de 'legaliteit' van strafvorderlijk optreden.

Deze toevoeging kan worden toegejuicht. Het is met name vanuit het internationale recht, in het bijzonder via de Europese rechtsbronnen en de uitleg daarvan door Europese rechters, dat de (individuele) rechtsbescherming gediend wordt. Niet alleen is het dus vanuit dogmatisch/systematisch oogpunt goed dat deze toevoeging wordt voorgesteld (zoals ook als argument is genoemd in de literatuur, zie bv. T. Kooijmans, Europeanisering van het strafprocesrecht :het strafvorderlijke legaliteitsbeginsel gemuilkorfd?, RM Themis 2019/6), deze toevoeging is allicht zelfs onontbeerlijk gezien de uitleg van het EHRM over verantwoordelijkheid (ter zake rechtsmacht) op grond van art. 1 EVRM (zie bv. het arrest Pirozzi tegen België, EHRM 17 april 2018) en de directe doorwerking van Unierechtelijke bepalingen zoals Verordeningen (art. 288 VWEU, die in de toekomst eerder uitgebreid dan ingeperkt zullen worden, ook op strafvorderlijk terrein).

Het is bovenal goed dat deze toevoeging wordt opgenomen nu de supranationale, en in het bijzonder dus de Europese, rechterlijke instanties een lange en belangrijke historie hebben waar het gaat om de uitleg van (individuele) rechtsbescherming op het vlak van fundamentele mensenrechten die geregeld geraakt worden door strafvorderlijk ingrijpen. Te denken valt aan het recht op eerbiediging van de vrijheid, het privé- en gezinsleven, het eigendom en natuurlijk met name het recht op een eerlijk (straf)proces (op tegenspraak). De rechtspraak van het EHRM is bijvoorbeeld al vele decennia oud en nog altijd actueel en van belang voor de Nederlandse rechtspraak. De uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Unie in Luxemburg betreden ook steeds meer het terrein van het straf(proces)recht door de geïntegreerde (rechts)Unie.

Dat alles komt met de aanpassing tot uitdrukking en hoewel geen inhoudelijke wijziging is bedoeld – individuen die door strafvorderlijk optreden worden geraakt konden uiteraard altijd al een beroep doen op het internationale recht (indien dat van toepassing is) – komt deze duidelijkheid/ondubbelzinnigheid ten goede aan een ruime betekenis van het strafvorderlijke legaliteitsbeginsel als fundament voor/bij *al* het strafvorderlijke optreden.

In het kader van de duidelijkheid en ondubbelzinnigheid en zelfs gelijkheid van rechtsbronnen, zou evenwel gedacht kunnen worden aan een tekstuele aanpassing. Met de huidige aanpassing staat “de wet” op zichzelf, “onverminderd” de invloed van internationaal recht/ internationale rechtspraak. Het valt niet zonder meer in te zien waarom niet beter gekozen zou kunnen worden voor een gelijkschakeling, wat tevens een eenvoudiger tekst oplevert, door het te formuleren als volgt: “Strafvordering heeft plaats op de wijze voorzien bij de wet, de toepasselijke verdragen en de verbindende besluiten van volkenrechtelijke organisaties.”

10. Aanpassing van de regels met betrekking tot het bewaren van sporendragers

De ACS ziet geen aanleiding op dit onderdeel te adviseren.

11. Introductie van een nieuwe heimelijke bevoegdheid tot het inloggen met rechtmatig verkregen gegevens op een elders aanwezig geautomatiseerd werk

De ACS ziet aanleiding tot het maken van een enkele opmerking bij dit onderdeel.

De ACS onderstreept het belang van een op deze opsporingsmethode toegesneden wettelijke bepaling en is daarom verheugd dat een dergelijke bepaling wordt ingevoerd. Wel vraagt de ACS in dit verband aandacht voor het belang van het verschoningsrecht.

Als immers heimelijk wordt ingelogd met rechtmatig verkregen gegevens op een elders aanwezig geautomatiseerd werk, bestaat de mogelijkheid dat de opsporingsambtenaar daarbij stuit op correspondentie met geheimhouders. Het is evident dat dergelijke correspondentie niet mag worden ingezien, maar de ACS wenst te benadrukken dat in het proces-verbaal dat naar aanleiding van de toepassing van deze bevoegdheid wordt opgemaakt, vermeld zou dienen te worden dat geheimhouderscorrespondentie is aangetroffen.

12. Regels over het verstrekken van niet-strafbare gegevens na inbeslagneming

Consultatiereactie

De regeling betreft deels een verduidelijking naar aanleiding van eerdere consultatierondes, deels een codificatie van rechtspraak van de beklagrechtster en bovenal al een versterking van de rechtspositie van een beslagene, nu de mogelijkheid wordt gecreëerd om naast een klaagschrift strekkende tot teruggave ook te verzoeken om, als niet tot teruggave van een inbeslaggenomen gegevensdrager wordt overgegaan, tot teruggave van een deel van de daarop voorkomende bestanden en gegevens te verzoeken. Dit verzoek kan ook gedaan worden zonder dat om teruggave van een inbeslaggenomen gegevensdrager wordt verzocht. De expliciete achtergrond van deze regeling is dat het in strijd kan zijn met de proportionaliteit en subsidiariteit als een beslagene een gegevensdrager waarop strafbare bestanden voorkomen in het geheel niet terugkrijgt, als daarop ook niet strafbare bestanden zijn opgenomen die bij vernietiging van die drager verloren gaan. Denk bijvoorbeeld aan belangrijke documenten of familiefoto's etc. De rechter kan dan bepalen dat die bestanden moeten worden teruggegeven.

De regeling en de toelichting daarop en de daarin vervatte eisen die aan een dergelijk klaagschrift en de onderbouwing daarvan worden gesteld zijn logisch en navolgbaar.

13. Uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden

Samenvatting

Er wordt voorgesteld enkele wijzingen op te nemen in het nieuwe wetboek met betrekking tot het spreekrecht.

De wijzingen zien op een uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden. De wijzigingen luiden als volgt:

1. Het introduceren van een hardheidsclausule die de rechter de mogelijkheid geeft om in bijzondere gevallen ook een andere persoon dan de in artikel 1.5.8 bedoelde spreekgerechtigden in de gelegenheid te stellen om op de terechtzitting een verklaring af te leggen. Daarbij wordt gedacht aan personen die in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het directe slachtoffer, bijvoorbeeld een boezemvriend, buurvrouw of mantelzorger.

2. Het gelijktrekken van de opsomming van spreekrechtwaardige delicten in artikel 1.5.8, eerste lid, met de lijst van strafbare feiten waarvoor de verschijningsplicht van toepassing is (artikel 4.2.2, eerste lid).

De ACS is van oordeel dat met betrekking tot de eerste wijziging een motivering met daarin de noodzaak van deze wijziging ontbreekt. De ACS adviseert de Minister te motiveren waarom deze uitbreiding noodzakelijk is.

De ACS is van mening dat uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden niet dienstig is aan het strafproces en leidt tot praktische problemen. Ten eerste ziet de ACS niet in hoe de wijziging past bij de doelen die de wetgever heeft gesteld bij de invoering van het spreekrecht. Voorts leidt het toevoegen van meer personen aan de kring van spreekgerechtigden tot efficiencyproblemen. Tot slot is er in het voorstel sprake van de open norm 'bijzondere gevallen'. Er wordt geadviseerd deze norm te verduidelijken teneinde meer rechtsgelijkheid en dus rechtszekerheid te creëren.

Ten aanzien van de tweede wijziging heeft de ACS geen grote bezwaren. Er wordt enkel in overweging gegeven om één feit (openlijk geweld tegen goederen) geen geval te laten zijn waarin spreekrecht kan worden uitgeoefend.

Achtergrond

De afgelopen jaren is er een maatschappelijke koers dat slachtoffers meer betrokkenheid zouden moeten hebben bij het strafproces. Deze koers is zichtbaar geworden in de uitbreiding van slachtofferrechten (Europese wetgeving en nationale wetgeving), zoals onder andere een uitbreiding van het spreekrecht. Het doel van het spreekrecht is tweeledig: enerzijds het leveren van een bijdrage aan het herstel van emotionele schade en erkenning van het slachtoffer⁵, anderzijds dient het ter informatieverschaffing van het rechterlijk oordeel.⁶

Sinds 2016 mag het spreekrecht ten volste worden gebruikt: het verbod om niet te mogen spreken over iets anders dan de gevolgen die het delict heeft gehad, is opgeheven. Waar de inhoud van het spreekrecht vrijwel (de rechter kan beperkingen aanbrengen, zie art. 1.5.8 lid 9 nieuw Sv) geen beperkingen meer kent, kent de wet wel beperkingen als het gaat om wie het spreekrecht mag uitoefenen (a) en bij de verdenking van welke strafbare feiten gebruik kan worden gemaakt van het spreekrecht (b).

a) Wie heeft spreekrecht?

Op basis van art. 1.5.8 nieuw Sv hebben de volgende personen spreekrecht: (lid 2) het slachtoffer (lid 3) de vader of moeder van een minderjarig direct slachtoffer die een nauwe band met dat slachtoffer heeft of een persoon die dat slachtoffer als behorende tot zijn gezin verzorgt en opvoedt en in een nauwe persoonlijke betrekking tot dat slachtoffer staat, (lid 4) a. personen die het overleden slachtoffer als behorende tot hun gezin hebben verzorgd en opgevoed en in een nauwe persoonlijke betrekking tot het slachtoffer hebben gestaan; en b. personen, anders dan genoemd

⁵ In dit kader is het interessant wat de uitkomsten van het onderzoek van de UU zijn naar de behoeften van het spreekrecht: <https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-recht-economie-bestuur-en-organisatie/spreekrecht-onderzoek-behoeften-van-slachtoffers-en-nabestaanden-bij-de-uitoefening-van-hun>

⁶ Kamerstukken II 2001/02, 27632, 5, p. 5.

onder a, die deel hebben uitgemaakt van het gezin waartoe het overleden slachtoffer behoorde en in een nauwe persoonlijke betrekking tot het slachtoffer hebben gestaan.

Met dit voorstel zou de rechter de mogelijkheid krijgen om in 'bijzondere gevallen' ook anderen dan bovengenoemde personen in de gelegenheid te stellen een spreekrechtverklaring ter zitting af te leggen. Er moet hierbij worden gedacht aan personen die een nauwe persoonlijke betrekking hebben bij het directe slachtoffer, zoals 'een boezemvriend, buurvrouw of mantelzorger'. In de Memorie van Toelichting ontbreekt een motivering voor deze uitbreiding. De beweegredenen laten zich mogelijk wel raden, aangezien er een algemene politieke wens is om slachtoffers meer rechten toe te kennen (zie MvT nieuwe Wetboek van Strafvordering⁷). De gedachte zal zijn dat bijvoorbeeld een boezemvriend van het directe slachtoffer iets kan bijdragen aan het strafproces door a) iets te zeggen over hetgeen gebeurd is met het slachtoffer en b) welke impact dat heeft gehad. De ACS stelt zich op het standpunt dat een dergelijke belangwekkende uitbreiding van de groep spreekgerechtigden nader dient te worden gemotiveerd, met name in het licht van de belasting van het strafproces die een dergelijke uitbreiding met zich kan brengen.

De ACS adviseert negatief over voornoemde wijziging, omdat niet wordt ingezien hoe deze wijziging bijdraagt aan de doelen van het spreekrecht én omdat de wijziging op uitvoeringsbezwaren zal stuiten. Dit wordt nader toegelicht.

Zoals eerder genoemd, zijn de doelen van het spreekrecht het herstel, de erkenning en de informatieverschaffing aan de rechter. De commissie ziet niet hoe het geven van het spreekrecht aan iemand die geen direct of indirect slachtoffer (de nieuwe term voor wat nu wordt aangeduid als nabestaande) is, bijdraagt aan een van de doelen van het spreekrecht.

Ten eerste kunnen andere personen dan spreekgerechtigden niet verwoorden hoe het strafbare feit voor het slachtoffer is geweest. De desbetreffende personen zijn immers zelf geen slachtoffer. Ze kunnen spreken over hoe zij denken dat het slachtoffer het strafbaar feit heeft ervaren, maar niet ingezien kan worden dat dit toegevoegde waarde heeft. In gevallen waarin het slachtoffer niet zelf kan of wil spreken, maar wel een spreekrecht wenst uit te oefenen, kunnen (gemachtigde) personen die in nauwe betrekking staan tot het slachtoffer al hulp bieden door de verklaring van het slachtoffer voor te lezen. Op die manier komt de verklaring alsnog van het slachtoffer. De ervaring leert overigens bij het opmaken van een spreekrechtverklaring slachtoffers al hulp krijgen van personen die zij daarvoor geschikt achten.

Ten tweede moet worden opgemerkt dat het voorstelbaar is dat een verklaring van een ander persoon dan de originele spreekgerechtigde zou kunnen helpen bij de emotionele verwerking voor het slachtoffer. Te denken valt aan gevallen waarin een boezemvriend verklaart over hoe het strafbare feit invloed heeft gehad op het leven van het slachtoffer of de relatie tussen hen. Wellicht kan dit in bepaalde gevallen een gevoel van erkenning geven. Daarentegen kan worden gesteld dat deze vorm van erkenning ook buiten het strafproces kan plaatsvinden en dat de vraag opkomt of het wenselijk is dat het onderzoek ter terechtzitting wordt gebruikt voor het verkrijgen van een dergelijke erkenning. De ACS meent van niet.

⁷ Zie o.a. p. 8: Naast de tweeledige hoofddoelstelling van het strafprocesrecht zijn andere doelstellingen een belangrijkere plaats gaan innemen. Tot die neven doelstellingen van strafvordering behoort dat de rechten en vrijheden van andere bij het strafproces betrokken personen worden geëerbiedigd. De emancipatie van het slachtoffer heeft het denken over het strafproces de laatste decennia ingrijpend gewijzigd. De bedoelde verschuivingen binnen de hoofd- en neven doelstellingen hebben nog onvoldoende een vertaling gekregen in de uitgangspunten en de systematiek van het wetboek.

Ten derde zal het spreekrecht van deze categorie andere personen niet bijdragen aan de informatieverschaffing van de rechter. Wanneer er bepaalde verklaringen nodig worden geacht, zal de desbetreffende persoon namelijk als getuige kunnen worden opgeroepen, zodat ook de formele criteria van getuigenverhoren van toepassing kunnen zijn.

Kortom, de doelen van het spreekrecht worden niet dusdanig gediend dat een dergelijke wijziging op zijn plek is.

Daarnaast zijn er nog andere bezwaren tegen deze wijziging. Het is ten eerste inefficiënt om – naast verklaringen van de huidige spreekgerechtigden – ook andere personen te laten spreken op de zitting. Hierbij wordt ook verwezen naar de beperking die al is aangebracht ten aanzien van het aantal personen die mogen spreken. Deze regel is destijds ingevoerd omwille van de efficiency en met de voorgestelde uitbreiding van spreekgerechtigden wordt de efficiency in ieder geval niet gediend.

Ten tweede zijn er naast de belangen van het slachtoffer ook andere belangen die in acht dienen te worden genomen. De verdachte zal in de meeste gevallen de persoon in kwestie niet kennen en zal door de extra verklaring in de meeste gevallen nogmaals als dader worden toegesproken. Dit staat op gespannen voet met de onschuldpresumptie.

Ten derde kan de vraag worden gesteld waar de grens aan de categorie spreekgerechtigden ligt. De grens is op dit moment helder: directe en indirecte slachtoffers (nabestaanden) mogen spreken. Iedereen mag iemand machtigen om dat voor hem/haar te doen, maar bij de invoering van deze wijziging zouden ook mensen die zelf geen slachtoffer zijn iets mogen zeggen over het strafbare feit, terwijl het directe slachtoffer dat zelf ook zou kunnen doen.

Tot slot. Het betreft een wijziging waarbij de rechter een oordeel mag vellen of hij vindt dat sprake is van een 'bijzonder geval'. Deze open norm werkt mogelijk ongelijkheid in de hand. De ACS adviseert dan ook – indien de wijziging van kracht wordt – om nadere kaders te schetsen over deze 'bijzondere gevallen' en daarbij de mogelijkheid op te nemen dat de verdachte gehoord moet worden alvorens het spreekrecht wordt toegekend.

b) Voor welke feiten geldt het spreekrecht?

Ten aanzien van de tweede wijziging wordt opgemerkt dat ook hier veel uitbreidingen zijn geweest in de afgelopen jaren ten faveure van het slachtoffer, er werden namelijk meer strafbare feiten 'spreekrechtfeiten'.

In het huidige wetsvoorstel geldt het spreekrecht volgens art. 1.5.8 voor feiten waar acht jaar gevangenisstraf of meer op staat én voor feiten met een lagere strafbedreiging, maar die apart in het artikel worden genoemd. Dit is in lijn met het huidige art. 51e Sv.

De feiten met een lagere strafbedreiging zijn feiten met betrekking tot het toepassen van geweld tegen een persoon of feiten die lichamelijk letsel of de dood ten gevolge hebben. Gezien het doel van de wetgever bij het spreekrecht (herstel, erkenning + informatievoorziening) kan worden gesteld dat de afbakening tot deze aanvullende feiten beperkt van aard is. Er zijn immers ook feiten (bijv. oplichting, art. 326 Sr) waarbij het spreekrecht gelet op het doel van de wetgever goed denkbaar zou zijn.

De wijziging die nu aan de orde is, wil de gevallen waarin gebruik kan worden gemaakt van het spreekrecht uitbreiden naar de gevallen die genoemd zijn in art. 4.2.2 nieuw Sv. Dit artikel ziet op de verschijningsplicht van verdachten op hun inhoudelijke zitting. Deze verplichting is inmiddels al van kracht (art. 258a Sv en wijziging art. 363 Sv). De huidige verschijningsplicht geldt voor verdachten die zich in voorlopige hechtenis bevinden én worden verdacht van feiten die in art. 51e Sv worden genoemd, maar ook voor een aantal andere (lichtere) feiten zoals openlijke geweldpleging (art. 141 Sr). Dit huidige artikel (258a Sr) wordt straks art. 4.2.2. Men wil – gezien de overlappende motivering voor het bestaan van spreekrecht als voor het bestaan van de verschijningsplicht – dat het spreekrecht ook gaat gelden in de aanvullende gevallen zoals genoemd art. 4.2.2, ofwel: enkele feiten met een lichtere strafbedreiging. Het betreft de volgende feiten:

- Art. 141 lid 1 en 2 sub 1 Sr: delen van de openlijk geweldbepaling die onder de achtjaarsgrens zitten (lid 1> geweld tegen goederen of personen, lid 2 sub 1> opzettelijke vernieling van goederen of enig lichamelijk letsel ten gevolge)
- Art. 181 sub 1 en 2 Sr: delen van het artikel die onder de achtjaarsgrens zitten, betreft letsel ten gevolge van ambtsdwang
- Art. 182 lid 1 en lid 2 sub 1: idem met de toevoeging ‘door twee of meer personen met verenigde krachten gepleegd’
- Art. 248c Sr: seksuele exploitatie van een minderjarige
- Art. 252 lid 2 Sr: deel van het artikel dat onder de achtjaarsgrens zit (lid 2> dronken voeren van een minderjarige met zwaar lichamelijk letsel ten gevolge)
- Art. 290 Sr: kinderdoodslag
- Art. 296 lid 1 en 2 Sr: delen van de openlijk geweldbepaling die onder de achtjaarsgrens zitten (lid 1> abortus, lid 2> abortus met als gevolg overlijden van de vrouw)
- 301 lid 1 Sr: mishandeling met voorbedachten rade

De ACS ziet geen beletsel in het uitbreiden van de gevallen waarin het spreekrecht kan worden toegepast met uitzondering van één artikel.

Voor alle in art. 4.2.2 genoemde gevallen geldt dat het goed voorstelbaar is dat het uitoefenen van het spreekrecht bijdraagt aan de doelen van het spreekrecht, behalve voor art. 141 lid 1 en 2 Sr waar het om goederen gaat. Er is voor gekozen om het spreekrecht voor feiten waar minder dan acht jaar gevangenisstraf opstaat samen te laten vloeien met geweldsfeiten tegen personen of feiten waarbij sprake is van lichamelijk letsel of de dood. Openlijk geweld tegen goederen wijkt hier te veel van af (kort door de bocht is het een vernieling in vereniging op de openbare weg: dus bijvoorbeeld het vernielen van een klike door dronken studenten). De commissie ziet niet in hoe het spreekrecht hier dienstig kan zijn aan de door de wetgever geschetste doelen.
